

Клапків Юрій Михайлович Історична ретроспектива процесів консолідації банківського та страхового бізнесу / Юрій Клапків // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. — 2008. — Випуск 77. — Частина 1. — С. 201—210.

Клапків Юрій Михайлович

Тернопільський національний економічний університет

ІСТОРИЧНА РЕТРОСПЕКТИВА ПРОЦЕСІВ КОНСОЛІДАЦІЇ БАНКІВСЬКОГО ТА СТРАХОВОГО БІЗНЕСУ

Research was conducted coexistence of bank and insurance business (historical and chronological aspects).

Development was probed beginning from the IV item B.C. Seven basic stages of development of integration of bank and insurance business were selected. These stages are economic conditioned. 6 stages can be considered valuably. The seventh stages began in 2000 year.

Author analysed principal reasons of success, factors that assisted development, strategies of consolidation of bank and insurance business, the specific of development is reflected, potential possibilities, positive and negative aspects of functioning.

Проведене дослідження історичного та хронологічно співіснування банківської та страхової справи. Починаючи з історично обумовленого ретроспективного розвитку від з IV ст. до н. е. виокремлено сім економічно обумовлених основних етапів формування розвитку інтеграції банківського та страхового бізнесу. З яких 6 етапів є такими, що можна вважати повноцінно зформованими та сьомий етап який почався у 2000 році.

Проаналізовано основні причини успіху, фактори що сприяли розвитку стратегії консолідації банківського та страхового бізнесу, висвітлено специфіку розвитку, потенційні можливості, позитивні та негативні аспекти функціонування.

Процеси глобалізації є основою змін в світовій економіці, формують сучасний глобальний фінансовий ринок. Основним проявом є лібералізація

фінансових ринків та універсалізація фінансового посередництва, що реалізується через консолідацію банківського та страхового бізнесу. Щоб забезпечити та втримати тенденції розвитку фінансові посередники змушені пристосовуватись до змін функціонування. Найсуттєвішим, на нашу думку, напрямом адаптаційної діяльності є консолідація.

Завдяки інтеграції, формується нова якість фінансових інституцій - універсальні фінансові конгломерати, що пропонують нові продукти. Варто відзначити, що економічна інтеграція фінансових інституцій розпочалась значно раніше, та задля кращого усвідомлення розвитку заслугоує дослідження історична ретроспектива консолідаційних процесів. Метою статі є ґрунтовне дослідження історичної ретроспективи інтеграції фінансових інституцій та періодизація консолідації банківського та страхового бізнесу.

Вивчення і з'ясування сутності консолідації банківського та страхового бізнесу в Україні, на нашу думку, повинно починатись із системного аналізу фактів, які уже мали місце, і сприяли розвитку інтеграції банківських та страхових основ з метою використання можливостей і переваг, що забезпечуються взаємодією інституцій. Важливим є визначення причин, що стали стимулюючими факторами у формуванні цих змін. Історично і хронологічно співіснування банківської справи і страхування бере свій початок ще із стародавніх часів. Першим проявом економічної інтеграції кредитної та страхової сфери на рівні послуг є морська позика або договір бодерії, що є прикладом своєрідного симбіозу надання кредиту та ризикового страхування. Перша історична згадка про таку фінансову операцію походить із Греції з IV ст. до н. е. Позику на суму 3000 драхм було виплачено на рейс з Афін до Босфору і на повернення до Афін [11, с. 15]. Торгові міста Середземномор'я активно використовували так звану морську позичку протягом багатьох століть. Заслугоує уваги той факт, що разом з позикою купець повертав додатково кредитору значну суму, котра могла набагато перевищувати суму середнього лихварського процента. Виплата такої позички перебувала у безпосередній залежності від успіху (її

сплата вимагалась тільки у разі вдалого закінчення морської подорожі, тобто за відсутності страхового випадку).

У договорі морської позички підвищений процент кредиту був винагородою кредитора за прийняття ризику на випадок втрати всього капіталу. Інтеграція банківської на страхової діяльності полягала в тому, що в разі невдалої морської експедиції, коли корабель затонув, або ставав жертвою пограбування, боржник цілком звільнявся від обов'язку повернути борг. Таким чином, названа фінансова послуга включала симбіоз страхової послуги та кредитування, а завищений процент фактично включає в себе сучасний страховий платіж.

Отже, першим історичним етапом розвитку інтеграції банківського та страхового бізнесу, можна вважати IV ст. до н. е, адже в той час був запроваджений фінансовий продукт під назвою морська позика або договір бодерії, який активно використовувався містами Середземномор'я.

Враховавши ефективності інтеграції фінансових послуг, подібні операції почали використовуватися не тільки в морських перевезеннях, але й сухопутних транспортуваннях. Де вони виступали під назвою "квазі морська позика". Ці фінансові послуги використовувалися протягом середньовіччя і втратили своє значення лише в 1230 році, з виданням булли Папою Римським Григорієм IX, котрою він заборонив займатися лихварством усім християнам як справою негідною християнській моралі, незалежно від того, чи брався високий, чи низький процент [3, с. 29]. Реакцією на цю заборону була поступова заміна "морської позички" угодами фіктивної купівлі-продажу. Отже, 1230 рік можна вважати закінченням першого історичного етапу консолідації банківського та страхового бізнесу на рівні послуг.

Перша згадка про угоду фіктивної купівлі-продажі була у 1234 році. На основі цього 1234 роком можна датувати початок другого історичного етапу. На підставі фіктивної угоди купівлі продажу, кредитор умовно купував предмети, що транспортуються, а отже наражався на ризики

притаманні подорожам, того часу. Даний договір передбачав розрахунок по закінченню подорожі. Додатково укладалася іще одна угода, в котрій зазначалось, що в разі успішного закінчення подорожі попередня умова підлягала анулюванню без жодних фінансових наслідків для сторін. Оплата товарів, як і страхова виплата, проводилась лише тоді, коли подорож не вдавалася, тобто майно, фіктивно куплене, було пошкоджене або знищене. Винагорода фіктивного покупця, а фактично кредитора чи страховика, за прийняття на себе ризику встановлювалася додатково і, як правило, оплачувалася попередньо [3, с. 9], аналогічно уже в наш час, сплачується попередньо страховий платіж. Така виплата "відшкодування" в постаті визначеної наперед суми наступала після дійсного настання нещасного випадку, а не попередньо, як це мало місце при "морській позичці".

Загалом схожий договір з елементом страхування життя, що має форму більш наближену до сучасного розуміння банково-страхового продукту є транзакція окреслена „покупкою ренти”. Її зміст полягав у тому, що одна сторона наділяла іншу грошовою сумою, обтяжуючи її натомість обов’язком періодичної сплати певних квот (рент), або по завершенні подорожі, чи протягом визначеного часу, або ж до смерті зацікавленої особи. У цьому випадку пожиттєва рента була елементом страхування (страхування життя), тоді як два перші види ренти становили форму сплати проценту з капіталу [22, с. 29]. Ця фінансова послуга притаманна для другого етапу розвитку інтеграції банківського та страхового бізнесу та була методом оминання заборони були Папи Римського Григорія IX.

Причину закінчення другого історичного періоду, та початку розвитку третього, ми також вбачаємо, в активізації реформаторських рухів та регуляторі того часу, саме під їх впливом у 1514 році папою Леоном X була відмінена колишня заборона проведення кредитно-страхових операцій у християнському світі, що сприяло розвитку різноманітних фінансових продуктів та поживленню фінансової активності.

У третьому історичному періоді створено фінансовий продукт наближений до тонтіни, що використовується і в наш час, хоча в деяких країнах і заборонена [14]. Так проект - своєрідна лотерея, у 1650 році був представлений кардиналові Мазаріні його винахідником - неаполітанським лікарем і економістом Лоренцо Тонті. Це був план забезпечення довготермінових кредитів з допомогою страхування життя кредиторів у формі ануїтетів. Операція базувалася на випуску державної позики на суму 25 мільйонів людвіків. Для виплати відсотків по ній держава асигнувала щорічно 1025000 людвіків, що відповідало 4,1% від даної державної позики. Громадяни, котрі бажали довірити державі свої гроші, були поділені в залежності від свого віку на 10 класів. Кожному із класів виділялася щорічна рента в розмірі 102500 людвіків, тобто в рівній долі. Однак сума отриманого кредиту — 25 мільйонів, — розподілялася між класами нерівномірно: молодші класи повинні були дати більшу квоту, а старші — меншу. Відповідно і річна ставка — дивіденди для молодших класів — на початку складала нижче середнього відсотка, а для старших — вище середнього. З часом ануїтети (страхові суми) для кожного із учасників операції зростали, бо зменшувалася кількість членів кожного вікового класу з причини їх смертності. Отже, останній із живих представників кожного вікового класу мав шанс отримати повну квоту — дивіденди в сумі 102500 людвіків (4,1 % річних) [10, с. 61]. Хоча, капітальна сума кредиту переходила на користь держави і не підлягала поверненню. Цей вид страхування, побудований на кредитній основі, набув поширення в багатьох європейських країнах. Про ефективність та популярність тонтіни свідчить той факт, що у 1905 році в Сполучених Штатах Америки було 2/3 всіх застрахованих, а це близько 9 млн. Однак у 1906 році через помилки в менеджменті та неефективне використання фондів вибухнув скандал і влада заборонила укладання нових договорів [23, с. 298-299]. Однак тонтіна діє у Європейському Союзі, як окремий вид довготермінового страхування життя і є законодавчо закріпленим V класом

міжнародної класифікації видів страхування життя згідно з Першою Директивою Ради Європейського Союзу від 5 березня 1979 р. [27]

Більш сучасним прикладом консолідацією банківського та страхового бізнесу вважають продажі страхових послуг німецькою ощадною касою в 1778 р. У XIX ст. спроби надання власних банкострахових послуг мали місце у Бельгії (CGER), в Іспанії (Caixa of Barcelona) та Франції (CNP) [25, с. 10-11].

У Російській Імперії економічна інтеграція фінансових інституцій мала місце вже тому, що зародження страхування формувалось на основі банківських інституцій, хоча носило скоріше фіскальний характер. Воно - запроваджене Катериною II, маніфестом від 28 червня 1786 року, яким було заборонено страхувати майно в іноземних страховиків, а саме заборонялось у чужі держави будинки та фабрики "здешние на страх отдавать" [3, с.25], далі в указі йшло пояснення причин - вивозячи у такий спосіб гроші, що є збитком для держави. Була створена "страхова операція" земельного банку та вона діяла лише у великих містах, а на страхування приймала тільки споруди, що приймалися банками, як застава при наданні кредиту, фактично це - одна з перших форм іпотечного страхування. З цією ж метою та знову ж при банку було відкрито Страхову експедицію – першу страхову організацію Росії. [3, с. 25]

Подальший розвиток ринку фінансових послуг мав спробу зближення банківського та страхового бізнесу через страхування кредитних операцій. Саме тому його можна вважати четвертим історичним етапом розвитку інтеграції банківського та страхового бізнесу. Так в 1852 році два товариства взаємного страхування в Великій Британії ввели страхування кредитів, але це протривало не довго. Тогочасний розвиток суспільства, економічна кон'юнктура та продуманість даного продукту не тільки не дозволили ефективно експлуатувати дане починання, але і пригальмували його використання на багато років. Подібне страхове товариство почало діяти в Сполучених Штатах Америки з 1889 року та

діяло аж до часу свого банкрутства в 1894 році. В цілому ж поряд з англійськими і американськими, малоуспішними виявилися також починання в галузі кредитного страхування французьких, німецьких і бельгійських підприємців. У 1908 році у Великій Британії сформувався банківсько – страховий альянс під назвою Savings Bank Life Insurance. Стратегічним завданням якого був доступ до певної групи клієнтів [26, с. 58-62].

Дещо, випередили свій час українські фінансисти, котрі також не залишались осторонь процесів консолідації банко-страхового бізнесу, а в деяких випадках навіть, виступали прикладом розвитку фінансових інституцій, що формують найбільш успішну інституціональну архітектуру. Так, ще у 1892-1895 роках на українських теренах вперше почала формуватись консолідована банківсько-страхова бізнес архітектура. Вона реалізовувалась страховим товариством "Дністер", через створення страхового банку "Дністер", котрий представляв собою конгломерат Товариства взаємного страхування, заснованого в 1892 році, і однойменного банку, заснованого в 1895 році, на гроші страхової компанії — Товариства взаємного кредиту. Згідно зі статутом, членами Товариства, а одночасно клієнтами банку, могли стати тільки особи, які застрахували своє майно в страховому товаристві «Дністер». Виключно клієнти страхового товариства могли скористатися правом отримання пільгової процентної позики. Як зауважує дослідник проблем руху капіталу, іноземного інвестування в історичній ретроспективі минулого століття Я. Хонігсман, вже значно пізніше, у 20–30 роках, у Західній Україні діяло більше 20-ти страхових компаній, кожна з яких була пов'язана з відповідною банківською групою [15]. Тобто приклад української банківсько-страхової групи вже могли наслідувати навіть деякі польські та іноземні страхові компанії [7, 20].

У Європі виходячи із власного негативного досвіду, та позитивної практики фінансових інституцій Західної України, прийшли до висновку, що страховий та банківський бізнес не могли у той час ефективно

функціонувати спільно, адже основа для такої співпраці – довіра, та відповідальність обох партнерів, а досягнення подібного ставлення було можливе, лише при спільності бізнесу або утриманні надзвичайно високої навіть для нашого часу страхової культури, людяності та чесності ведення бізнесу. Саме ці особливості мали місце у страховому товаристві «Дністер», адже його організаторами була українська інтелігенція, греко-католицьке духовенство, представники міщанства та селян. Так, першим президентом "Дністра" був доктор Теофілій Бержницький. Першим почесним президентом був митрополит Сильвестр Сембратович, а з 1901 року - митрополит Андрей Шептицький [6, с. 44]. Звичайно, тогочасний Європейський бізнес розуміючи складність, на соціальність подібних проектів робить свої спроби такого розвитку. Мюнхенське перестрахове товариство, котре успішно використовувало вітчизняний і зарубіжний страховий досвід, а також власні наукові дослідження. Прийшло до висновку, щодо ефективності консолідованої банківсько-страхової діяльності, виключно поєднаної спільними корпоративними цінностями та менеджментом, для цього діяльність слід базувати на єдності капіталу. Тому Мюнхенським перестраховим товариством було створено власну інституцію партнера. Спільно з «Allianz Versicher», в 1917 році вони заснували так званий «Deutsche Kredit und Versicherungsbank A. G.»(Кредитний страховий банк) в Берліні — «Hermes». В 1918 році він перейняв портфель страхового товариства «Globus» (Глобус), котрий ще з 1898 року проводив кредитне страхування, а з 1910 року взявся за обслуговування торгово-економічних інтересів підприємців ганзейських міст. Відповідно і свою штаб-квартиру товариство перенесло до Гамбурга, де до сьогодні воно є провідним страховим товариством у галузі страхування кредитів, особливо експортних.

Окрім, консолідації інституцій, формування спільних чи взаємодоповнюючих продуктів, банківські установи також діють із значною ризиковістю бізнесу, а власники зацікавлені у стабільній

діяльності. Тому, у фінансових інституцій існує потреба у страхуванні, банківські установи є особливими клієнтами для страхових компаній, що зумовлено специфічними ризиками притаманними для банківської діяльності, саме в 1887 році відомий лондонський андеррайтер К. Хит розробив перший поліс страхування банків від пограбування. Успіх даного фінансового продукту сприяв його поліпшенню та модернізації, розширенню покриття на інші ризики притаманні для банківської діяльності. Власне даний продукт можна вважати основою сучасного комплексного банківського страхування. У 1907 році американські страховики спільно із Асоціацією американських банків випустили страховий продукт комплексного банківського страхування (Bankers Blanket Bond) [12, с. 50-51].

Цей страховий продукт виявився надзвичайно успішним та довготривалим він збережений із деякими доповненнями до нашого часу і користується значною популярністю, із незначними змінами. Протягом його існування доведено, що статистично більше 90 % злочинів у фінансовій сфері здійснюється при безпосередній участі власних співробітників інституції, тому даний фінансовий продукт отримав додаткову опцію, а саме страхування від зловживання та шахрайства при безпосередній участі власних співробітників [9, с. 23].

Можна зробити висновок, що на початку 19 ст. оптималізація задоволення потреб кредитної інституції у менеджменті ризиків супроводжувалася ситуацією повної економічної інтеграції фінансових інституцій, за якої одна з інституцій була власністю іншої і жодна із них не мала можливості використовувати збиткову для партнера селекцію ризиків.

Стрімкий розвиток фінансових інституцій, та власне банківських установ і страхових компаній викликав потребу в обміні досвідом в світовому масштабі. Перша конференція темою, якої було "Кредитне страхування і банк", відбулась у грудні 1926 року в Лондоні з участю представників Великобританії, Аргентини, Бельгії, Чехословаччини, Данії,

Франції, Голландії, Італії, Норвегії, Швеції, Швейцарії, Польщі, Німеччини, Австрії [5, с. 236]. Що є підтвердженням необхідності побудови міжнародної системи кооперації страхових товариств, з метою диверсифікації об'ємних ризиків.

На території Східної України за прикладом Західної України у 20 роках ХХ ст. почали успішно розвиватись перші зв'язки, де більш розвинені банківські мережі використовувались для дистрибуції страхових послуг. Подібна ситуація спостерігається і у незалежній Україні. Метою такої консолідації було максимальне охоплення добровільним страхуванням державного майна. Реалізація даної глобальної мети, не мала відповідного підґрунтя, кількість відділення Держстраху була не достатньою і тому задля ефективного вирішення поставленої задачі постановили залучати банки. На той час не підписувались договори про співпрацю, а укладались генеральні агентські угоди, банки отримували статус агентів Держстраху, а їхні філії субагентів. Страховими агентами були Торгово-промисловий банк (Промбанк), Зовнішньоторговий банк, Всеросійський кооперативний банк, Центральний банк комунального господарства і житлового будівництва, та інші, а при Держбанку СРСР були сформовані агентства Держстраху [10, с. 76]. Варто відзначити значну користь від даної консолідації для усіх партнерів, адже банківські установи отримували значний дохід від реалізації страхових продуктів.

У Радянському Союзі значно випередивши свій час, пройшла апробацію іще одна форма консолідованої банко-страхової бізнес архітектури, а саме 3 лютого 1931 року Постановою ЦВК та РНК СРСР, особисте страхування було перенесене з системи держстраху до системи ощадних кас.

П'ятий етап розвитку інтеграції банківського та страхового бізнесу це - справжній розвиток „сучасного банкострахування” у розвинених країнах він припадає на 80-ті роки ХХ ст. Значний вплив на нього мав розвиток

лібералізації та глобалізації характерний для цього періоду. Власне не заглиблюючись в історію, цей етап називають першим етапом розвитку сучасного банкострахування [21, с. 107], тому що починаючи із даного етапу, дослідження розвитку консолідації банківського та страхового бізнесу та формування відповідної бізнес архітектури уже не історична проблема, а глобальна, актуальна та притаманна для розвитку світової економіки, особливо для України і розвинених країн. Від 1980 року до 1989 року доходи банківських інституцій від продаж страхування життя у Франції зросли в сім разів, у середньому на 23 відсотки в рік [18, с. 6]. У 1985 році почали створюватися перші, з урахуванням розвитку конкурентного середовища й потреби, альянси з банківських установ та страхових компаній у Великій Британії і Франції, так Британська страхова компанія Standard Life інвестувала в Bank of Scotland, а французька GAN придбала Credit Industriel et Commercial [13, с.105–111]. У Великій Британії, згідно з Building Societies Act із 1986 року будівельні товариства (ang *building societies*) отримали право створювати власні компанії зі страхування життя, а першим банком, який у цій країні надав такого типу страхові послуги, став TSB, що в 1967 році вийшов на ринок зі своїм продуктом TSB–Life зі страхування життя. У 1994 році частка прибутку від страхової діяльності у цій структурі сягнула 25%, а інституція значно підвищивши власні доходи, вийшла в лідери. У Франції, у 1980 році Banque Nationale de Paris Paribas, створив власну страхову компанію Natio Vie. Даний підхід, виправдав себе, про що свідчить результативність групи Paribas, яка тепер займає, домінуючі позиції у Франції.

На початку 80-х було розроблено поліс страхування від комп'ютерних злочинів для забезпечення захисту зростаючого в умовах розвитку високих технологій несанкціонованого доступу до автоматизованих електронних систем банківських та інших інституцій, на даному етапі розвитку консолідації це був окремий страховий продукт.

Сумарно для фінансового ринку консолідація фінансових інституцій розпочиналась із продаж страхових продуктів через банківські відділення, котрі розширювали спектр традиційних банківських послуг, а згодом було створено нові форми заощаджень. Це послужило приводом для зростання зацікавленості у банків до страхових послуг та набуття часток власності у компаніях із страхування життя. Слід наголосити, що на ринках, де ініціативу до консолідації проявили банки, сформувався термін “bancassurance”, зміст котрого можна передати словом “банкострахування” – (banque + assurance / банк+страхування); італійським відповідником цього терміну є “bancari”, а іспанським – “bancoassurance” та англійським “bankinsurance”, але найчастіше дану взаємодію окреслюють французькомовним терміном “bancassurance” (банкострахування) та німецькомовним аналогом “Allfinanz”, котрий українські вчені трактують як теорію “загальних фінансів” [32, с.48–50]. Вибір із усіх фінансових інституцій, котрі можуть формувати консолідовану банко-страхову бізнес архітектуру, банківських установ та страхових компаній та застосування для цього складного когерентного явища словесного симбіозу банкострахування, обумовлено переважністю саме цих фінансових інституцій. Так, згідно з рейтингом Forbes на 2006 рік [25] із 2 000 фінансово потужних корпорацій світу, позиції страхових компаній не поступаються банківським інститутам, а деякі страхові товариства стали фінансово потужнішими за банківські та інші корпорації. Наприклад, на 4 позиції American Intl Group, 28 і 29 місце у рейтингу у AXA Group і Allianz Worldwide відповідно, загалом до цього списку увійшло 106 страхових компаній, та 164 фінансові групи, 310 банківських інституцій. Тому вони розширюють різноманітність пропонованих страхових послуг на продукти, що до стрімкого розвитку глобалізації мали банківський характер, а також ті, які у процесі консолідації створювали чи купували власні банки. Ця форма діяльності була визначена окремим терміном – “assurfinance” або “assurbanking”. Так, наприклад, у Росії відома страхова компанія Інгосстрах, задля зміцнення власних позицій на у фінансовому

секторі створила новий банк "Інгосстрах – Союз" у 1999 році. Та все почалось із альянсу так, для взаємо підтримки було створено не формальну фінансову групу До якої окрім Інгосстрах входили Автобанк, АМО- Банк, Автогазбанк, Брянський народний банк, та страхова група Інгосстрах-Россия і з часу заснування долучився банк "Інгоссорах – Союз" [3, с.63]. В 1990-х р. зацікавленість банків у Європейському Союзі страховими послугами зростає і поширилась на компанії котрі займаються ризиковим страхуванням. У середині 1990-х років у Великій Британії показник реалізації договорів страхування банківськими інституціями становив близько 8-9%, а вже на початку ХХІ – 20%, у 2006 році продаж договорів із страхування життя сягнув 20,3%, договорів майнового страхування – 12%, частка ринку в страхуванні автомобілів 39% і 62% в страхуванні життя (кредитора) [16].

Отже, 90-ті роки ХХ ст. - це фаза зростання, яка може вважатись шостим етапом еволюції адже на даному етапі відбулась експансія страхових продуктів через банківські відділення, а значна прибутковість діяльності сприяла створенню нової модель співпраці, на популярність інтеграції мали вплив: відміна юридичних обмежень на співпрацю поміж банківськими установами та страховими компаніями Європейських країн, дерегуляція фінансових ринків, глобалізація, зменшення норми процента, та як наслідок зміна уподобань клієнтів від банківських депозитних продуктів до накопичувальних страхових.

Одним із каталізаторів розвитку „сучасного банкострахування” вважають глобалізацію світової економіки. Вагомою характерною рисою глобалізації світової економіки є розвиток двох когерентних процесів: глобалізації фінансових ринків і консолідації організаційних структур економіки (формування глобальних фінансово-промислових груп). Саме тому, фінансові сфери, які раніше відзначались чіткою структурованістю, індивідуальністю та незалежністю (фінансові ринки, банківська справа, страхова справа, портфельне інвестування), стають більш інтегрованими і

взаємозалежним у результаті розвитку глобалізації та активізації процесу лібералізації економіки [8, с. 93].

Варто відзначити, що факт розпаду Радянського Союзу, став ключовим моментом у формуванні консолідованої банківсько-страхової бізнес архітектури у країнах Варшавського договору. Однією, з перших країн де чітко вираженні подібні зміни є Польща, де з пропозицією створення спеціального банківського страхового товариства «Herkules» (Геркулес) виступив у 1991 році щецінський "Bank Morski" (Банк Морський). Особливістю діяльності цього товариства повинно було стати надання банкам страхових послуг на основі генеральних договорів. Тобто певні кредити у визначеній сумі були б охоплені страховим захистом в автоматичному режимі [17, с. 24.]. У 1992 році на польський страховий ринок вийшло нове спеціальне «Банківське товариство страхування та перестраховування» «Heros». Будучи заснованим на кошти провідних польських банків, «Heros» в найбільшій мірі спеціалізується в галузі страхування банківсько-кредитних ризиків. Враховуючи небезпечність їх обслуговування, Товариство веде широке співробітництво по перестраховуванню з більш ніж 20-а перестраховими товариствами із найвищими рейтингами. У 1993 році компанія страхування життя Commercial Union прийняла стратегію фінансової консолідації з "Wielkopolski Bank Kredytowy", однак клієнти "Commercial Union" не були проінформовані про можливість використання пропозиції "Wielkopolski Bank Kredytowy", так само як клієнти банку не володіли інформацією про можливість отримання у відділенні банку страхових послуг.

Наступні банкострахові альянси на польському ринку утворилися в 1994 році поміж "Nationale – Nederlanden" і "Bankiem Śląskim" та у 1996 році поміж німецьким "Allianz" і "Bank Gospodarki Żywnościowej". Була створена фінансова група "Allianz Bank Gospodarki Żywnościowej". Однак продаж

полісів у відділеннях банківської установи не принесла очікуваних результатів і банк відмовився від своєї частки у страховій компанії. Група "Kredyt Bank" у склад котрої входили дві страхові компанії "Neros Life" і "Agropolisa" почала банкострахову діяльність у 1999 році, у більшості відділень "Kredyt Banku" були працівники уповноваженні до укладання страхових договорів, і надання інформації про продукти групи, окрім того ці інституції запровадили спільні банкострахові продукти – Депозит на дожиття та Кредит-Життя.

Практично всі банківсько-страхові альянси у Польщі були створенні через придбання польської фінансової інституції закордонним конкурентом.

Однією із найвідоміших та найбільших банківсько-страхових груп є "ING" пов'язана з "Nationale – Nederlanden" і "Bank Śląski". Друга за значимістю є група "Warta" і "Kredyt Bank", котрі почали співпрацю після отримання спільного акціонера бельгійської групи "KBC". Це послужило основою створення альянсу "BRE Banku" із "Generali", у якому акціонером виступив "Commerzbank" [19, с. 26-29].

Значний розвиток на даному етапі отримав у розвинених країнах продукт комплексного банківського страхування, та розвиток комп'ютерних і інформаційних технологій сприяли формуванню нової опції даного фінансового продукту - страхування від електронних і комп'ютерних злочинів, як елемента комплексного банківського страхування. Даний вид страхування який як окремий продукт сформувався на попередньому етапі, а основного розвитку набув як складова комплексного банківського страхування, яке користується популярністю не зважаючи на значну вартість від 200 тис дол. США із покриттям до 5 млн. дол. США, та до декількох мільйонів дол. США при страхових сумах у 100 млн. дол. США і більше [2]. Популярність пояснюється безпечністю і стабільністю діяльності яку дозволяє забезпечити цей вид страхування. Згідно дослідження проведеного американським інститутом комп'ютерної

безпеки, близько 30% із 538 найбільших американських компаній оцінили свої сукупні збитки за 2001 рік від комп'ютерних злочинів у 350 млн. дол. США тоді як у попередні три роки середній показник був 192 млн. дол. США [2]. З 90-х років ХХ ст. жодна із складових даного продукту не поширюється окремо, а лише консолідовано як єдиний продукт, хоча при розрахунку його вартості обидві складові розраховуються окремо. Метою даної консолідації фінансових продуктів можна вважати процедуру врегулювання де за умови наявності окремих страхових полісів проблематично з'ясувати яка частка у збитку припадає на один, а яка на інший поліс, що має особливе значення при придбанні цих полісів у різних страховиків. Відповідно при настанні страхового випадку, виникнуть спори, щодо з'ясування частки кожного збитку, а цей затяжний процес не вигідний у першу чергу клієнту, який отримає відшкодування лише після тривалих судових процесів поміж страховими компаніями, а також страховим компаніям які витратять час та ресурси на врегулювання збитку.

Таким чином комплексне банківське страхування передбачає страхове покриття майже всіх ризиків притаманних для фінансової діяльності із деякими обмеженнями. Одне із обмежень, яке сформоване на цьому етапі еволюції економічної інтеграції фінансових інституцій стосується відшкодування збитків лише від протиправних дій співробітників, вчинених з метою особистого збагачення або спланованого збитку банку, воно було додане після інциденту із двома співробітниками одного із європейських банків, що діяли поза межами встановлених для них лімітів. Ці особи були трейдерами на ринку Forex (Форекс) при одному з падінь ринку вони отримали збитки, про які згідно інструкцій власного банку повинні були поінформувати керівництво, замість цього – приймають рішення виправити ситуацію, чим значно збільшують збиток. Керівництво дізнавшись про це звернулись до страхових компаній, які відхилили дану вимогу мотивуючи її відсутність страхового випадку, адже співробітники жодного закону не порушили.

Звернувшись у суд банк отримав декілька мільйонів доларів США, та страхові компанії одразу внесли відповідне обмеження у страхове покриття комплексного банківського страхування. В доповнення до даного договору також пропонується комплексний захист від ризиків комп'ютерних злочинів, а також програми, що передбачають компенсацію в разі шахрайства з платіжними карточками [1, с. 42-43].

Починаючи з 2000 року відбулось поглиблення інтеграції між фінансовими інституціями та почався сьомий етап еволюції інтеграції фінансових інституцій, який ще можна назвати фазою консолідації. За результатами досліджень британського аналітичного агентства Datamonitor, 46% банків Європейського союзу, мають власну страхову компанію, 23% створило альянси із страховими компаніями і у 82% випадків це забезпечило більшу ефективність продажів та менші адміністративно–операційні витрати, ніж у звичайній страховій компанії.

З 1999 року по 2005 рік у США було здійснено 1,5 тис. трансакцій з продажу-купівлі страхових товариств. Варто відзначити, що 31% з них припало на банківські установи, 44%—на державні та приватні брокерські контори, 25% – на операції поміж самими страховими компаніями, середня вартість трансакції з придбання банком страхової компанії зросла з 2 млн. дол. США у 1999 році до \$10 млн. дол. США у 2005 році [4, с. 55].

При розгляді статистики трансакцій bancassurance, а саме злиття та поглинання з позиції ефективності та фінансової стабільності, зазначимо, що ще у 1994 році трансакції такого типу майже не відбувались, а вже у 2000 році частка у фінансових консолідаціях трансакцій типу bancassurance сягнула 15% (для порівняння, у США станом на 2006 рік – 31% [4, с. 55]. Розвиток телекомунікаційних технологій і глобалізації свідчать про зростаючу популярність консолідації банківського та страхового бізнесу, як серед потенційних клієнтів, так і у середовищі власників та топ–менеджерів фінансових інституцій. Інституції, котрі здійснили подібні операції, на початку третього тисячоліття стали лідерами світового фінансового ринку.

Для сьомого етапу еволюції інтеграції банківської та страхової сфери, притаманне поглиблення коінтеграційних процесів поміж інституціями, фінансова консолідація та пошук моделей зрощення і функціонування банківського та страхового бізнесу з оптимальним ефектом синергії. Ще одним фактором що посприяв розвитку консолідаційного етапу еволюції інтеграції банківського та страхового бізнесу можна вважати формування законодавчих норм у розвинених країнах, що стимулюють довгострокове накопичувальне страхування життя.

Таб.1.1 Етапізація економічної інтеграції фінансових інституцій

Етап	Початок періоду	Вираження та основні особливості
I	з IV ст. до н. е.	Морська позика або договір бодерії
II	1234 рік	Угода фіктивної купівлі-продажі, покупка ренти
III	1514 році	Тоніти
IV	1852 році	Страхування кредитів, ранні спроби консолідації банківського та страхового бізнесу
V	80-ті роки XX ст.	Почали створюватися перші, з урахуванням розвитку конкурентного середовища й потреби, альянси з банківських установ та страхових компаній
VI	90-ті роки XX ст.	Це фаза зростання, на даному етапі відбулась експансія страхових продуктів через банківські відділення, а значна прибутковість діяльності сприяла створенню нової моделі співпраці, на популярність інтеграції мали вплив: відміна юридичних обмежень на співпрацю поміж банківськими установами та страховими компаніями Європейських країн, де регуляція фінансових ринків, глобалізація, зменшення норми процента, та як наслідок зміна уподобань клієнтів від банківських депозитних продуктів до накопичувальних страхових.
VII	З 2000 р.	Притаманне поглиблення коінтеграційних процесів поміж інституціями, фінансова консолідація та пошук моделей зрощення і функціонування банківського та страхового бізнесу з оптимальним ефектом синергії. Формування консолідованої банківсько-страхової бізнес архітектури

Вищезазначене надає можливість зробити узагальнюючий висновок про історично обумовлену необхідність та доцільність виокремлення етапів економічної інтеграції фінансових інституцій. З історично обумовленого ретроспективного розвитку від з IV ст. до н. е. доцільно виокремити сім економічно обумовлених основних етапів формування розвитку інтеграції банківського та страхового бізнесу. З яких 6 етапів є такими, що можна вважати повноцінно зформованими та сьомий етап який почався у 2000 році.

Починаючи з перших, на наш погляд, інтеграційних процесів поміж банківською та страховою сферою у IV ст. до н. е. і закінчуючи поглибленням коінтеграційних процесів поміж інституціями, фінансовою консолідацією та пошуком моделей зрощення і функціонування банківського та страхового бізнесу з оптимальним ефектом синергії, притаманним для нашого часу. Як показав аналіз найбільш тривалим був період з IV ст. до н. е. до 1234 року, кожен наступний етап у процесі еволюції суспільства скорочувався.

Зокрема науковий інтерес становлять не лише етапи які на сьогоднішній день є найбільш аналізованими, зокрема п'ятий, шостий, сьомий але для глибшого розуміння формування сучасної бізнес архітекτονіки з необхідністю врахування підґрунтя, історичних особливостей та факторів впливу науковий інтерес мають перші 4 етапи які показують виникнення перших зв'язків поміж банківською та страховою сферою, виокремлення та створення перших фінансових інституцій із спільним капіталом, та пояснюють взаємодоповненість та взаємозамінність перших банківських та страхових послуг.

Література

1. Банки и страховщики: точный расчет // Энергия успеха.- № 14.-2008.-с.42-43.
2. Гармаш Д. Преступления против банков: без страхования не обойтись. "Российский страховой бюллетень", 2002, №4.
3. Журавин С. Г. Краткий курс истории страхования. М. – "Анкил", 2005. – с 112.
4. Зайцев О. Банки и страховой бизнес: необходимость согласования //Банковская практика за рубежом.–2006.–№9(93).– С.53–61.
5. Клапків М. С. Страхування фінансових ризиків: Монографія. – Тернопіль: Економічна думка, Карт-бланш, 2002. – 570 с.
6. Клапків М. С., Клапків Ю. М. Витоки національного страхового ринку України. — Т.: Карт-бланш, 2003. — 275 с.
7. Клапків Михайло. Досвід і перспективи розвитку національного страхового ринку / Генеза-експерт. Спеціальний випуск. Львів: Політологічний центр "Генеза", 1999. – С. 25 – 28.
8. Кравчук Н. Фінансова система держави: теоретична концептуалізація та проблеми структурування//Світ фінансів.-2006. -№3 (8).-с.80-94.

9. Одинцова Ю. Преступность в банковской сфере: Страхование как метод защиты. "Мир безопасности".-1999.- №10.- с.23.
10. Ревчук С., Сива Т., Кубів С., Вовчак. О. Історія страхування: Підручник. – К.: Знання, 2005. – 213 с.
11. Страхування. Підручник//Керівник авт. колективу і наук. Редактор С. С. Осадець. – Вид.2 – ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2002.-544 с.
12. Тишкин О., Кривошеев В. Последняя линия защиты// Банковское дело в Москве.- 1998.- № 5.-с. 50-51.
13. Ткаченко Н. В. Об'єднання банків і страхових компаній//Актуальні проблеми економіки. – 2004.–№ 2 (32).– С.105–111.
14. Тулинов В.В., Горин В.С. Страхование и управление риском. Терминологический словарь. М.: "Наука", 2000.-564 с.
15. Хонігсман Я. Цього не можна забути. – Львів: Каменярь, 1964. – С. 103-104;
16. Bancassurance: emerging trends, opportunities and challenges/ „SIGMA papers”.- 2007.- N 6.- Swiss Re: Zurich.- 2007.- s. 10.
17. Boczkowski Jan. Bankowość i ubezpieczenia w gospodarce rynkowej/ Wiadomości ubezpieczeniowe.- 1993.- №7-9.-с. 24.
18. Fedor M., *Bancassurance nad Sekwaną i Loarą*// „Gazeta Ubezpieczeniowa”.- 2003.-№ 9.- с. 6.
19. Jaworski M., *Jak zastąpić agentów?*, w: „Miesięcznik Ubezpieczeniowy”.- 2004.-№ 1.-s.26-29.
20. Kłapkiw Michał. Tradycja polsko-ukraińskiej współpracy na rynku ubezpieczeniowym // Wiadomości Ubezpieczeniowe. – 1999. – № 9, 10. – s. 32 – 35.
21. Kociemska Hannas Usługa Bancassurance dla jednostek samorządu terytorialnego. - Warszawa : "CeDeWu", 2006. - 191 s.
22. Łazowski J. Wstęp do nauki o ubezpieczeniach.- LEX: Sopot.- 1998.
23. Łyskawa Krzysztof Grupowe ubezpieczenia na życie z funduszem kapitałowym w systemie zabezpieczenia emerytalnego w Polsce. – Warszawa.- 2007.- 361 s.
24. Genetay N., Molyneux P. „Bancassurance”.- MACMILAN PRESS LTD.- London.- 1998.
25. Scott DeCarlo The World's Biggest Public Companies /Forbes Global – 04/17/2006 – Number 06.
26. Wilde P., Singer E., *Bank versus Insurers, if the Banks Win, then Does Any One Lose?*// „Journal of the American Society of CLU & ChFC”.- 1993.-№ 3.- s. 58-62.
27. Перша директива Ради 79/267/ЄЕС "Щодо узгодження законів, підзаконних та адміністративних положень стосовно започаткування та ведення діяльності прямого страхування життя" від 5 березня 1979 року http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=994_286

Клапків Юрій Михайлович Історична ретроспектива процесів консолідації банківського та страхового бізнесу / Юрій Клапків // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць (у двох частинах). — К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка Інститут міжнародних відносин. — 2008. — Випуск 77. — Частина 1. — С. 201—210.